

NIELS JØRGEN HAAGERUP:

Borgerlig framgång men inte seger i Danmark

Efter det danska valet i januari skrev Svensk Tidskrifts medarbetare i Danmark, Niels Jørgen Haagerup, denna bedömning av vad som nu skulle hända. Mogens Glistrups parti gick starkt tillbaka, och Haagerup påpekar att nu kan man mindre än någonsin förutsäga hur de kvarvarande resterna av partiet kommer att uppträda. Den danska säkerhetspolitiken kan, säger han, genom socialdemokraterna bli alltmera radikalt inriktad. Det svåraste problemet för regeringen är ändå ekonomin: Danmark är ett svårt skuldsatt land, långt värre än Sverige. Regeringen är inne på rätt väg, men oppositionen kan återigen sabotera regeringspolitiken.

Niels Jørgen Haagerup är utrikespolitisk skribent. Han var ledarskribent i Berlingske Tidende till 1979 och är sedan 1978 chef för det danska utrikespolitiska institutet. 1979–1984 var han liberal ledamot av Europaparlamentet.

Sedan 1971, då den första borgerliga samlingsregeringen på långa tider avslutade tre år av en inte särskild lyckad regim, har Danmark haft val vartannat år. Då 1983 gick till ända skulle man annars kunnat tro, att man skulle slippa dessa ofta förekommande val, dubbelt så många gånger som grundlagen förutsätter (en fyraårs-period). Men jullovet hade knappt börjat förrän oppositionen till vänster med Socialdemokratiet i spetsen, denna gång med hjälp av det mera obestämbara Fremskridtspartiet, valde att rösta emot finanslagen.

Långt ifrån för första gången fick regeringen Schlüter, bestående av Konservativ, Venstre, Centrumdemokraterna och Kristeligt Folkeparti, se sig som minoritet i Folketinget. Men denna gång fanns det inte något sätt att kringgå ställningen och ingen tvekan från statsministerns sida. De många förödmjukelser, som regeringen fått finna sig i på det utrikespolitiska området, och de bakslag, som några av regeringens andra förslag fått lida, hade inte givit anledning till nyval. Men då finanslagen förkastades, kunde regeringschefen med bästa samvete utskriva nyval, förlitande sig på att han i varje fall för sitt eget partis vidkommande och antagligen för hela regeringen skulle kunna inkassera en rimlig mandatvinst.

Valet den 10 januari blev dock inte helt vad regeringen och dess chef hade hoppats, även om Det konservative Folkeparti vann sin hittills största seger genom att öka antalet mandat med så mycket som 16 och därmed få 42 mandat. Detta var litet mindre än flera opinionsmätningar hade förutsagt. Tydligen hade väljarna låtit sig påverka av agitationen

att sprida rösterna på regeringspartierna, då en ensidig konservativ seger annars skulle skapat problem för fortsättningen av den sk fyrklöverregeringen.

Resultatet blev i varje fall att regeringens näst största parti, Venstre, Danmarks liberala parti, som har lika många ministrar i regeringen som de konservativa, nämligen åtta, klarade sig och även ökade sitt väljarunderlag en smula i förhållande till tidigare. Kristeligt Folkeparti, som många varit rädda skulle gå tillbaka, fick ett extra mandat. Men Centrum-Demokraterna under Erhard Jakobsen – som många anser som regeringens egentliga konstruktiva tillgång – måste inkassera ett avsevärt nederlag.

Allt som allt gick regeringspartierna fram från 66 till 77 mandat. Det magiska talet är emellertid 89, och det var praktiskt taget ingen som hade vågat hoppas att den borgerliga regeringen skulle nå så långt. Det fanns en utbredd förväntan att regeringen efter valet skulle kunna förlita sig på antingen Det radikale Venstre för att genomföra sin ekonomiska politik eller på Fremskridtspartiet för att avvärja nya utrikespolitiska stormanlopp från vänsteroppositionens sida. Intet av detta gick i uppfyllelse. Tillsammans med Det radikale Venstre och tre av de fyra nordatlantiska mandaterna – 2 från Färöarna och ett från Grönland – kan regeringspartierna nätt och jämnt få en säker majoritet för att genomföra finanslagen och gå vidare med sin ekonomiska politik, som regeringen haft en avsevärd framgång med sedan den tillträdde hösten 1982.

Läget i dag

Den parlamentariska situation, som nu

är ett faktum i Danmark, skiljer sig nätt och jämnt fördelaktigt från den som rådde då valet skrevs ut. Socialdemokratiet, som i föregående val inte kunnat komma så högt som under partiets storhetstid på 60-talet, lyckades trots allt hålla ställningen. Med en förlust av bara 1,3% av det samlade antalet röster (sammanslagt 31,6%) klarade partiet valet med 56 mandat, vilket bara är tre färre än vad de hade förut. Överraskande för de flesta var Det radikale Venstres lilla framgång, som betydde att detta parti, som under årtionden utövat en förhållandevis stor makt genom att vara balansfaktorn mellan det socialistiska och det icke-socialistiska Danmark, fick tio mandat. Inget av de partier, som för ögonblicket är utanför Folketinget, kom in. Kommunisterna var så långt från att nå spärrgränsen på 2%, att de inte en gång fick röster till en enda procent av det samlade antalet avgivna röster. Däremot höll Socialistisk Folkeparti ställningen med 11,5% av rösterna och 21 mandat, medan Mogens Glistrups Fremskridtsparti led ett så förkrossande nederlag, att många nu börjar se partiets upplösning inom en snar framtid som en trolig möjlighet.

Mogens Glistrup upplevde valet från fängelset, där han avtjänar en dom på 3 1/2 års fängelse för skattebrott. Men han blev ändå vald ännu en gång till Folketinget, där han har haft säte sedan han fick sitt överraskande genombrott 1973 med hela 27 mandat. Denna gång gick partiet ned till 6 mandat. Detta är en förlust på tio och därmed är antagligen slutet nära. Det är inte många som gråter över detta i de övriga partierna. För regeringen har det inte desto mindre den

olägenheten, att Fremskridtspartiets rester antagligen kommer att uppträda ännu mer oförutsägbart än tidigare. Partiet är nu alltför litet för att regeringen skulle kunna hämta röster därifrån för att skydda sig mot socialisternas försök att ändra riktningen för dansk säkerhetspolitik. Detta sista förhållande, att den socialistiska oppositionen med alltid beredvilligt om än tidvis passivt stöd från Det radikale Venstre söker påverka dansk säkerhetspolitik i mera kritisk riktning gentemot NATOs kärnvapen och USAs utrikespolitik, är nog ett fenomen, som bör uppmärksammas med stort allvar i de andra nordiska länderna, bland dem Sverige.

Den så kallade "nordiska balansen", som under långa tider har ansetts vara medverkande till en avsevärd politisk stabilitet i Norden, kan med denna gradvisa förändring i dansk säkerhetspolitik bli undergrävd. Det skulle vara ytterst betänkligt om det lättsinniga umgänget med tanken på Norden som en kärnvapenfri zon, som den socialistiska oppositionen i Danmark nu ser seriöst på och som de kanske kan få en majoritet för, skulle följas upp i grannländerna. Därmed skulle ett viktigt element i den nordiska balansen kunna försvinna.

Den ekonomiska politiken

Som situationen nu ser ut skulle det finnas förhållandevis goda förutsättningar för en vidareutveckling av den ekonomiska politik, som regeringen slog in på då den avlöste de trötta socialdemokraterna 1982. Denna ekonomiska politik har haft påtagligt goda resultat. De offentliga utgifterna håller på att bromsas upp, det är en tydlig uppgång i den eko-

nomiska aktiviteten, försäljningen av bilar har gått upp betydligt, det byggs långt flera bostäder än under föregående år och framför allt har investeringarna stigit väsentligt. Räntan har fallit från 23 till 13% och inflationen har – som i en rad västliga länder – sjunkit avsevärt ned till 5–6% eller ändå lägre.

... att den socialistiska oppositionen ... söker påverka dansk säkerhetspolitik i mera kritisk riktning gentemot NATOs kärnvapen och USAs utrikespolitik ... bör uppmärksammas med stort allvar i andra nordiska länder ...

Inte desto mindre har den danska regeringen med dess något osäkra majoritet alltså en enorm uppgift framför sig. De föregående tio åren har ju Danmark skuldsatt sig så grundligt, att det väl inte har gått upp ens för alla danska väljare. Underskottet i betalningsbalansen 1983 är visserligen "bara" 10 miljarder kr, vilket är det lägsta sedan 1978. Men den samlade utlandsskulden närmar sig snart 200 miljarder kr, motsvarande 34 000 kr pr invånare. Den fortsatta ökningen av utlandsskulden beror nu uteslutande på räntor och amorteringar och, som den ekonomiska medarbetaren i Berlingske Tidende fastslog i en artikel kort före valet, Danmark är en av världens mest skuldsatta nationer räknat per invånare.

Också den inländska statsskulden är enorm. Det var i protest mot denna stora skuld som Fremskridtspartiet slöt sig till vänsteroppositionen och röstade mot

finanslagen, varvid regeringen blev tvungen att utskriva val. Det var en barock situation, för Framskridtspartiet hade krävt större nedskärningar, medan socialisterna fann, att regeringen hade gått för långt i sin sociala politik.

Allt detta innebär att regeringen fortsättningsvis måste manövrera mellan skären och kan vänta sig överraskningar och obehagligheter från vänsteroppositionen, som väl vädrar morgonluft trots den lilla förlusten av mandat. Men då

mandatförlusten bara var två och prognoserna hade förutspått en större förlust för vänstersidan i dansk politik, har Anker Jørgensen knappast tappat modet. Därför är det föga troligt att den borgerliga fyrklöverregeringen kan räkna med fyra års arbetsro. Tvärtom är det all möjlig anledning att förvänta sig att de hittillsvarande så ofta förekommande valen kommer att återupprepas och att väljarna tillfrågas igen om ett par år eller kanske ännu tidigare.